

Daniel Defoe - **Robinson Crusoe** (Odeon, 1975)

Autor: Roberto Pecchioli

V době kultury vymazávání (*cancel culture*, občas překládané jako „kultura rušení“ – pozn. DP), kdy se i Beethovenova hudba a Homérovy eposy odsuzují podle neuchopitelného soudu současnosti, kdy je Shakespeare obviňován ze sexismu, antisemitismu a pohrdání postiženými, je zvláštní, že jedno z nejvýznamnějších děl anglické literatury, Robinson Crusoe Daniela Defoea (1660-1731), je zpochybňováno jen zřídka. Vyšlo v roce 1719 a okamžitě zaznamenalo mimořádný úspěch, který trvá dodnes, ačkoli dnes je považováno především za mistrovské dílo dětské literatury. Zápětka je dobře známá: námořník Robinson unikne ze ztroskotané lodi a přistane na opuštěném ostrově, kde žije dvanáct let sám. Daří se mu, jak nejlépe umí, najde víru v Boha a pak potká domorodce, „vznešeného divocha“, kterého zachrání před kanibalským kmenem. Nazve ho Pátek podle dne v týdnu, kdy na něj narazí, vychová ho, naučí ho anglicky a udělá z něj poddaného. Po osmadvaceti letech se Robinsonovi podaří spolu s Pátkem vrátit do civilizace, aby s ním zažil další dobrodružství. Jeho ostrov se mezitím stává mírumilovnou španělskou kolonií, jejíž je jmenován guvernérem.

Málokterá zápětka je politicky nekorektnější než Robinson. Proč na něj tedy „bdělí“ (*woke*) neútočí s takovou vehemencí, jakou nešetří Danteho, přes Michelangela – jeho Sixtinská kaple provinile představuje **pouze bělochy** – až po Aristotela, zavrženého za to, že ve 4. století před naším letopočtem ospravedlňoval – v Řecku – otroctví? Dokonce i rozzlobení „bdělí“ mají vodítko a náhubek, a to od nejvyšších stupňů globalismu, od pánů, kteří je usadili na trůn, do čela novin, televizních sítí, vydavatelských domů a mediálních konglomerátů. Důvod je prostý: Robinson je symbolem, dokonalou reprezentací jejich ideologie, jednoho ze základních mýtů liberálního individualismu.

Defoe v Robinsonovi představuje charakter britského osvícenství, vzestup **merkantilistické** buržoazie, triumfující v krvi slavné protoliberalní revoluce na konci 17. století, víru v rozum, puritánskou moralistní religiozitu, stále přítomnou – i když hodnotově převrácenou – v dnešní

anglosaské „woke“ kultuře. Robinson vyzdvihuje sobeckou mentalitu, která je základem rodící se kapitalistické společnosti. Snaží se ohýbat přírodu podle svých potřeb, ovládnout divočinu a důvěřuje pouze svým silám, osvíceným rozumem a podporovaným technikou. James Joyce v knize spatřoval manifest anglického **utilitarismu**, který měl na počátku 19. století v **Jeremy Benthamovi** svého největšího teoretika. Postavu Pátka převzal Jean Jacques Rousseau v pedagogickém archetypu „vznešeného divocha“ z **Emila**.

Proto Robinson uniká cenzuře: svým zvráceným způsobem je politicky korektní, nebo alespoň přijatelný. **Politická korektnost je formou lži a je třeba proti ní postavit nikoli její antonymum, nekorektnost, ale pravdu.** V Evropě Defoeovy doby nebyl nikdo trosečníkem v moři dějin. Tradiční společnost byla souborem kořenů, vzájemných závislostí a věrností, na nichž záviselo přežití společenství: organický celek, obrovská rodina, téměř živoucí tělo, v níž duch země a předchozích generací potvrzoval kolektivní zvyky a přesvědčení, aniž by bylo třeba psaných ústav.

Představa jedince je výtvořem literární vynalézavosti, nikoliv lidské přirozenosti. Pro čtenáře 18. a 19. století se příklad Robinsona Crusoe, člověka, který se na opuštěném ostrově stará sám o sebe a dokáže díky iniciativě a technickým znalostem optimalizovat omezené zdroje, stal oblíbeným podobenstvím evropského a amerického liberalismu, jehož byl **Daniel Defoe** – nevědomky – prvním prorokem. Vývoj mýtu později provázely další šťastné bajky: *soukromé neřesti*, které se stávají ekonomickými ctnostmi (**Mandeville**); *neviditelná ruka trhu* (**Adam Smith**), která reguluje a řeší vše, co je v zájmu; právo, které činí z chiméry *honby za štěstím* (**pursuit of happiness**) zakotvené v americké ústavě, cíl s vysokým symbolickým významem.

Racionální, nezávislý, svobodný člověk, osvobozený od omezení; [zároveň] abstraktní, ztroskotaný, bez historie a bez kořenů, je předkem, totemem současného *homo oeconomicus*: bez státu, monáda zaměřená na výrobu a spotřebu, dokonale zaměnitelná s kýmkoli jiným. **Úžasný paradox individualismu: miliony stejných atomů přesvědčených o své jedinečnosti.** Slabinou robinsonovského dobrodružství je, že nejprve vyžaduje ztroskotání, osamělost, absenci sociálních vazeb. Vyprahlý, bezútešný Angličan se nakonec setkává s Pátkem. Osvícený, „civilizovaný“ trosečník kolonizuje divocha, nevinného Kalibana ze Shakespearovy **Bouře**, který mu padne do rukou, dá mu jméno – absolutní projev moci, čin, který lze provést pouze s nemluvnětem nebo domácím zvířetem -, zredukuje ho na své morální kategorie a podrobí ho paternalistickému procesu **akulturace**, který ho zbavuje jeho identity.

Právě tyto činy ukazují, že Robinson není jedinec, který povstal z ničeho, ale osoba s kulturními, totožnými, duchovními kořeny: bez tisíciletého dědictví křesťanství by pravděpodobně snědl nebo zabil Pátka. Bez svého vzdělání, poznání dělby práce a technologie by svého sluhu tak výhodně nevyužíval. Koneckonců Angličané obchodovali s otroky už od 16. století, s požehnáním imperiální koruny, která podnikatelům v loupežnictví a nelidskosti, jako byli **Francis Drake** a **Walter Raleigh**, vydávala zvláštní povolení, „propouštěcí list“, a za jejich smutné úspěchy je povyšovala na baronety. Robinson Crusoe byl v osvícenské Evropě nesmírně úspěšnou knihou a není snad dobového esejisty, který by ji

necitoval. **Bernardin de Saint Pierre** – spisovatel a vědec – **François René de Chateaubriand**, stejně jako Rousseau, našli inspiraci v této klasice, která těšila nespočet dětských let, včetně těch našich. Robinson však musel skončit na pustém ostrově, stát se troskou, lidským atomem unášeným proudem, aby se stal jedním z hrdinů liberálního individualismu. A stát se jakýmsi Janem Křtitelem – předchůdcem ohlašujícím zrození těch, kteří přijdou po něm – rodící se modernity, nového člověka odhodlaného založit svůj ráj na troskách tradičního světa. Paradoxně těmi, kdo se stali zastánci individualismu, byli lidé pevně organizovaní v cechy a korporace, akcionáři bank a zakladatelé prvních pojišťoven. Uctyhodné postavy, které byly členy „cechů“ a živnostenských společenstev, měšťané, které zobrazují Rembrandt a Frans Hals, první adepti světské epeje kupce, jejich patrona.

Peníze vždy potřebovaly zákony, četníky, vězení, stavy, soudce. Robinson byl obrazem, který si o sobě vytvářely nastupující mocnosti 18. a 19. století, idealizací iniciativního jedince, který dovolil několika málo lidem nemilosrdně vykořisťovat milionovou masu bělochů a křesťanských Pátků, předchůdce Kurtze v **Srdci temnoty**. Anglosaské akademiky toto gigantické, rasově lhostejné vykořisťování nezajímá a nepožadují historické reparace pro dědice **chudých bílých Evropanů**. Jde o převrácenou – nedotknutelnou – mystiku liberalismu, jehož neutralita/morální lhostejnost je ospravedlněním každé nehoráznosti páchané ve jménu vlastního zájmu. Dějiny vyvolané lidským typem, jehož je Robinson titulním hrdinou, jsou dramatické: tvrdé zákony proti chudým, zábory společných polí (zábory, které vyhnaly miliony rolníků zbavených obživy do továren), průmyslová pekla Manchesteru a Birminghamu, statkáři vychvalující morální ctnosti dětské práce v dolech a přádelnách. Anglie, ovládaná oligarchií, která je dodnes její oporou, byla první, kdo uvažoval o omezení růstu chudoby nikoliv spravedlivým rozdělením příjmů, ale omezením biologické reprodukce nešťastníků. Řízené rozmnožování proletářského lidského dobytka, které nastínil reverend Malthus, je dnes uváděno v život antihumánním globalismem, který považuje potraty a eutanazii za filantropické. „V jeho nejlepším zájmu,“ zní věta, která odsoudila nemocné dítě Alfieho k smrti pro nedostatek péče.

Od Robinsonovy doby dávají bohatí morální lekce: opiové války na Východě byly rozpoutány na obranu volného obchodu. Můžeme se divit dnešní lhostejnosti k šíření drog? Robinson – utilitarista, nevyčerpatelný **homo faber**, je protagonistou agónie krásy (k čemu je „dobrá“?): oškřivost ve velkém měřítku, funkčnost jako ikona zisku, vrcholný projev liberální racionality. **Karl Friedrich Schinkel**, velký pruský neoklasicistní architekt, navštívil průmyslová města Anglie, temná, zakouřená, zbavená služeb, hemžící se zbídačeným a rozháraným lidstvem v „temných satanských mlýnech“, které nenáviděl básník William Blake. Odjížděl s pláčem: byl mužem **ancien régime** (starého režimu). Anglická průmyslová revoluce, která začala v Defoeově době, byla první liberální revolucí, více než americká revoluce z roku 1776. Ta francouzská byla chaosem způsobeným prázdnotou zhýralé šlechty, která se vzdala své vedoucí úlohy. Liberalismus je politickou odnoží systému, který tehdy našel v sociální demokracii servilní pojistku. Kapitalismus vyžaduje řád, disciplínu, rozvrhy, dělbu práce; Charlie Chaplin v Moderní době (**Modern Times**) zobrazil montážní linku s geniální přesností. Intenzivní vykořisťování těchto pekel (zásobáren nadhodnoty!) zaměstnává horší zločince než ty v indických dolech. **Dítě a žena se stávají nástroji výrobního procesu**. Expanze trhů vyžaduje destrukci tradičních společností: jakákoli transformace výrobního systému přináší

nesčetné oběti. Ve Španělsku vedly konfiskace v 19. století k přeměně rolníků v hladovějící dělníky, ke zničení uměleckého dědictví, k odlesnění a ke stavu permanentní občanské války. **Liberalové přinesli svobodu těm, kteří si ji mohli dovolit.** Všeobecné volební právo bylo předchůdcem dnešní stranokracie, kdy lid volí kandidáty placené oligarchy.

Demokracie je formální, protože moc sídlí ve správních radách. Trhy, pozemské zvěcnění božství, rozhodují lépe než my. Individualismus trosečníka Robinsona je ideologické tvrzení, propaganda. Rozpouštědlo, nihilistická kyselina, která rozleptává každou formu společenství, ničí každé pouto, přetrhává každý kořen. Pátek ztrácí své jméno, svého boha, svůj jazyk a svou paměť. Jen tak může sloužit Robinsonovi. Naplňuje se tak materialistické směřování trosečníka Crusoea, který se stal koloniálním guvernérem. **Jeho lži je třeba čelit ztracenou pravdou: materialismus je úpadkem veškeré morálky.** Takové je poučení Giovanniho Gentileho v knize Geneze a struktura společnosti (*Genesi e struttura dela società*). „Člověk vykonává všeobecnou práci, která je společná lidem i bohům, živým, i těm mrtvým a nenarozeným.“ Není osamělým atomem, ani Robinsonem, ani Pátkem: žije a stává se osobou, nakolik vytváří a předává civilizaci, nikoli produkty. „Na dně ega je vždy My, které je společenstvím, k němuž [člověk] patří a které je základem jeho duchovní existence, a mluví ústy, cítí srdcem, myslí mozkiem.“ Robinson je ledovým otcem současného „já“, Pátek nezbytným služebníkem, odtrženým od svého původního určení, svého lidu, svého jména. Robinsonova lež je náročná nadřazenost třpytící se leskem prodávaná za vysokou cenu.

Úvaha Roberta Pecchioliho **La Menzogna di Robinson** vyšla na stránkách vydavatelství Ariana Editrice 27. března 2024.